

שמעתא עמיקתא

גליון ת"צ | פרשת כי תבא | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם יש בלבישת פאה נכרית משום מראית העין

א. חובת כיסוי הראש מדאורייתא או מדרבנן. ב. דבר התלוי במנהג. ג. חובת כיסוי במקום שרבים בוקעים. ד. מה בכלל פרועת ראש. ה. פאה נכרית. ו. שערות של עצמה. ז. איסור מראית העין. ח. שיהיה ניכר שהיא נשואה. ט. איסור לפני עור.

א. חובת כיסוי הראש מדאורייתא או מדרבנן

תנן ב**כתובות** (עב) אלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית, ואיזו היא **דת משה** מאכילתו שאינו מעושר כו' ואיזוהי **דת יהודית** יוצאה וראשה פרוע וטוה בשוק כו'. וביאר המאירי (שם ד"ה אמר המאירי) שדת משה נאמר על מצות הכתובות בתורה או הרמוזות בה, ודת יהודית נאמר על מנהגים הנהוגים באומה מצד צניעות להיות נבות ישראל יתירות במדת צניעות על כל שאר נשים. ועיי' ברמב"ם (אישות פכ"ד הי"ב) דדת יהודית הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל.

ועיי' להלן שמבואר שבאמוראיסור פריעת הראש יש בו משום דת משה ואיסור מה"ת, אלא שדי בכיסוי שיש בו נקבים ומשום דת יהודית יש לכסות את הראש לגמרי. וכן הביא המאירי (כתובות שם) שאיסור פריעת הראש הוא מה"ת. וכ"כ התורה"ד (סי' ה) וכתב שיש לה סמך מן התורה כדאיתא בש"ס דלהלן. וכן פסקו המ"ב (סי' ה). ועיי' באג"מ (אה"ע ח"א סי' טו) שדן אם הוא לאו או חיוב עשה. ועיי"ש שמי"מ גרושה וכדו' הוא מדרבנן כי אינן בכלל אשת איש. ובישועות יעקב (אה"ע סי' כ"א, דבר נכד המחבר ד"ה והוא) כת' שאלו שהיו נשואות החיוב משום ערוה דהוי כשאר מקומות מכוסים.

ב. דבר התלוי במנהג

ולפי המבואר לעיל ש"דית יהודית" פירושו מנהג, י"ל שחובת הכיסוי במקום שהוא משום דת יהודית תלוי במנהג המקומות. וכ"כ הפרישה (אה"ע סי' קטו אות י). וכן מצינו במ"ב (סי' ע"ה ס"ק ב) לענין המלבושים, שכתב שמקומות שאינם בכלל ערוה (כגון הידים) תלוי במנהג הנשים בכל עיר ועיר, ואם אין דרך הנשים לכסותם אין בהם משום דת יהודית, אבל מה שבכלל ערוה (כגון השוק והזרוע) לא מהני מנהג שאין זה אלא מנהג הפרצות. (אלא דעיי"ש בשע"צ (אות ב) שכת' עיי"ז שכן מוכח ב**כתובות** (עב) דהוא דת יהודית. ומשמע מדבריו דלענין דת יהודית לא מהני מנהג, ואפשר לדחות שלפריצות כגילוי השוק ודאי לא מהני מנהג, משא"כ במקום שהוא תוספת צניעות). וכ"כ בפסקות באג"מ (אה"ע ח"א סי' טט ודל"ה וכן יש וסי' ט) שהדבר תלוי במנהג, ועיי"כ אם דרך כל הנשים בעירה מאיזה טעם לנהוג באופן אחר אין שייך להחשיב זה לפריצות. וכן פסק באור לציון (ח"א סי' י"א).

ג. חובת כיסוי במקום שרבים בוקעים שם

והקשו בגמ' שם דראשה פרוע דאוי היא דכתיב בפרשת סוטה י'ופרע את ראש האשה", ותנא דבי רבי ישמעאל אהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש. ופרש"י מדעדינן לה הכי לנוולה כו' מכלל דאסור, אינן מדכתיב ופרע מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות, שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר, עיי"כ.

ועיי"ש בגמ' (עב) שתרצו שמדאוי אם יוצאת עם קלתה (סל, רש"י) על הראש מותר, ומשום דת יהודית אפילו באופן זה אסור. ואמרו שם אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן קלתה אין בה משום פרוע ראש, הוי בה רבי זירא היכא אילמא בשוק דת יהודית היא, ואלא בחצר אי"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה, אמר אביי ואיתמא רב כהנא מחצר לחצר ודרך מבוי. וכן הביאו הט"ש (אה"ע סי' קטו סעי' ד). ועיי' בבאר היטב (סי' ט) בשם הכנה"ג (הבניי אות י) בשם משפט צדק (ח"ג סי' ג דף טו ט"ז). וטור (א) דלאו דוקא בשוק או בחצר שרבים בוקעים שם אסור, אלא כל שרואין אותה עוברי דרך, עוברת על דת מיקרי.

ד. מה בכלל פרועת ראש

והנה רש"י פירש דקלתה היינו סל שיש לו מלמטה בית קבול להולמו בראשו ובית קיבול מלמעלה. ועיי' בשמ"ק (עב – עב) בשם רש"י במהדורה קמא דקלתה לא מהני במקום שרבים בוקעים שם משום צניעות, דאי"א שלא יראו שערותיה בין הנסרים. ודרך מבוי שרי אם קלתה בראשה שהרי אינה שוהה כלום ואין שערותיה נראין כל כך לבני מבוי בין הנסרים, עיי"כ.

והרמב"ם (אישות פכ"ד הי"ב) כת' שאם יוצאה לשוק או למבוי מופלש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפת יוצאת בלי כתובה כי עברה על דת יהודית, עיי"כ. וכ"כ השו"ע (אה"ע סי' קטו סעי' ד). וביאר הב"ח (אות א) שמהרמב"ם נראה דפירש שקלתה היא מטפחת שיש בה נקבים כנקב הסל ואפ"ה כיון שאין עליה רדיד פירוש ככל הנשים תצא בלא כתובה, עיי"כ. והבאר שבע (סי' פ) ביאר שלפי הרמב"ם שני כסויים גמורים בענין ודעיידי ביחוד לכסוי השער כמטפחת דזהו מנהג בנות ישראל ולאו דוקא נקט הגמרא קלתא, עיי"כ. אולם בתשובה מאהבה (ח"א סי' מח) פירש נמי כדרכו של הב"ח.

ועיי"פ יוצא מהני"ל דכיסוי אף אם רואים דרכו קצת את השער סגי מה"ת, ומשום דת יהודית יש לכסות לגמרי. וכן בתורה"ד (שם) כת' דאע"פ שסל אינו מכסה כמו בוד כי הוא חלול בכמה מקומות, לפי שאינן קלועין יפה, אע"פ מדיא מועיל ככיסוי. ומדרבנן חייבת לכסות לגמרי. והתשורת שי (ח"א סי' טו וח"ב סי' לח) לא להוכיח דאף אם רוב הראש מכוסה ויש מיעוט מגולה הדין כן. וכן פסק השבט הלוי (ח"א סי' קטו אות א) וכת' דמ"מ אם מגלה חלק משערה אפי' הוא המיעוט בכוונה שתראה כמו בתולה ששערותיהן מגולות, הוא פריצות מה"ת. ועיי' באג"מ (אה"ע ח"א סי' ק"ב ואה"ע סי' נח) שצא לחדש שאף להרמ"א דסובר שבבשר אפי' פחות מטפח הוי ערוה, בשער מודה שהוא עד טפח, דשאני שער שאין דרכן לכסות בעצם מצד חשיבות ערוה דהרי פנויות אין מכסות, עיי"ש. אולם הדובב מישרים (ח"א סי' קכד) נקט שלא נאמר בזה דין טפח. וכן בתשובות והנהגות (ח"א סי' ס"ב) הביא בשם החזו"א שכל שער הראש אסור מדינא מה"ת, ואין בזה שיעור, עיי"כ.

ה. פאה נכרית

ועיי' ב**נתיבי הגבורים** (שבת כט. ברי"ף אות ב) שהביא ראייה להתיר לנשים נשואות לצאת עם פאה נכרית משערות חברותיהן, מהא דשינוי בשבת (סד). שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת ופירושו המפרשים כי פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה, ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקטט בשער, והתם באשה נשואה מיירי מדקא' בגמ' דהטעם שלא החמירו משום הוצאה בשבת, שלא תתגנה על בעלה, ולא אמרו בברכות (כד) דשער באשה ערווה, אלא בשער הדבוק לבשרה ממש, עיי"כ. ובהגהותיו עין משפט (נויר כח) בשם יהושע בעז שהביא ראייה לזה מהגמ' בניזיר (כח) דאמרו דאפשר בפאה נכרית, עיי"ש. ומשמע שגדר איסור גילוי הראש אינו בעיקר משום צניעות דהרי לדעתו מותר אף שעושה להתנאות אלא כי שער האשה קרוי ערווה ועיי"כ חייבת לכסותו, וכיון ששער שחלש מהגוף, אין בו איסור תו לא מקרי ערווה. וכן פסק בלחם חמדות (ברכות פ"ג אות ג). אולם בבאר שבע (סי' יח) הביא בשם הר"י קצנאילובנין שדחה ראיתיה השלט"ג, דהתם מיירי בפאה נכרית אשר תחת השכבה ועליה רדיד כנהוג, ועוד שהיא אפ"ה לפרש דהיא בחצר שאין הרבים בוקעים בו, עיי"כ.

והנה בפמ"ג שבסמוך משמע דס"ל בדעה זו שאין איסור בזה אלא משום דת יהודית, אבל אין בזה איסור תורה (שהרי הביא ראייה להתיר בזה מהגמ' בכתובות הנ"ל שלא תרצה הגמ' דמיירי בדת יהודית ובפאה נכרית. ואם נימא דטעם האוסרים הוא מה"ת ליכא ראייה, ועיי"ן). וכן מבואר בשנות חיים (שם) דלדעה זו אין בזה אלא משום דת יהודית. אלא דעיי' במ"א (סי' ע"ה ס"ק ה) שמבואר דלדעה זו יש משום שער באשה ערוה בפאה נכרית, ואסור לקרוא קר"ש כנגדה. וכ"כ המ"ב (סי' ט) אליבא דדעה זו. וצ"ל לפי"ז דאע"פ שמתין כיסוי ראש אין איסור אלא מדרבנן (שהרי אין בזה אלא משום דת יהודית) מ"מ יש בזה משום חשש הררה בענין קר"ש. אולם בישועות יעקב (אה"ע סי' ק"ה סעי' א) אע"פ שאין פאה נכרית (עיי' להלן טעמו) התיר לקרות קר"ש כנגדה. ועיי' ברמ"א (אה"ע סי' ע"ה סעי' ב) שכת' שמתן לקרות קר"ש כנגד שער של פאה נכרית אפי' דרכה לכסותו. וכת' המ"א (סי' ה) שכ"כ השלט"ג דלא כהבאר שבע שחולק עליו שהארק בספרו בדברים דחייים.

פניני הלכה

האם עשיית פרוזבול צריכה להיות בפני בית דין חשוב

א - נאמר בתורה (דברים ט"ו ב) וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה'.

וביאר הרמב"ם (פ"ט מה' שמיטה ויובל הי"א) - מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שני שמוט כל בעל משה ידו. והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על לא תעשה שני לא יגוש את רעהו.

והוא ע"פ (שם הי"ב והי"ג) - אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה בשביעית אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שמיטת שם סרקע וכו', ודבר זה קבלה הוא וכו'. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום ואע"פ שאין היובל נוהג, כדי שלא תשכח תורת שמיטת כספים.

ב - איתא בספרי (פרשת ראה ויסקא סי' י"ח) מקץ שבע שנים יכול בתחילת השנה אל סופה, הרי אתה דן נאמר כאן קץ, ונאמר להלן קץ (דברים ל"א י' - מ' מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות) מה קץ האמור להלן בסופה ולא בתחילתה, אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה.

וכן הוא בערכין (כח) דשביעית משמטת בסופה דכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמיטה.

וכן פסק הרמב"ם (שם הי"ד) - אין שביעית משמטת אלא בסופה שנאמר מקץ שבע שנים תעשה וכו', לפיכך המלוה את חברו בשביעית עצמה גובה חובו כל השנה, וכשתשקע חמה בליל ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב. וכן פסק השו"ע (ח"ו"מ סי' ס"ז ס"ח).

ג - אולם יעויין ברמ"א (פ"ט דגיטין סי' כ) דכתב דאע"פ דאין השביעית משמטת אלא בסופה, מ"מ אין ב"ד בודקין לגבות שום חוב, וגם המלוה בעצמו אין לו גילוש הלוה מיד כשנכנסה השמיטה, אבל אם יפרע הלוה מעצמו אי"צ לומר משמט אני, וכמו שאין נזקקין לגבות החוב אין נזקקים לכתוב פרוזבול מיד כשנכנסה השביעית. עיי"כ. וכן הוא בטור (ח"ו"מ סי' ס"ז).

ועיי"ש בב"י דהרמב"ם פלג עיי"ז, וסיים שם הב"י דכן המנהג פשוט בא"י וסביבותיה לכתוב פרוזבול בערב ר"ה של מוצאי שביעית, וכן מנהג מהר"י בירב ז"ל.

ומחמת דעת הרא"ש יש הנהגים להחמיר על עצמם ולכתוב פרוזבול אף קודם ראש השנה של מוצאי שביעית.

ויעוי' בפת"ש (ח"ו"מ סי' ס"ז ה'), דהחת"ס (ח"ו"מ סי' נ) לא החמיר בזה, וכתב דמעיקר דין אין לחוש כלל, ומי"מ אם איותה נפשו איותה ויעש אין מונחין אותו, ואין כאן משום יגורא, וזכור לטוב. גם הנתמים (אגריס סי' י"ח) כתב דהירא וחרד יש להחמיר לעשות פרוזבול בערב שביעית, אם לא בהלואה שנעשתה בשביעית, דאז בלא"ת דעת הרדב"ז ובי"ח דאין התנאי מודה דיכול לעשות פרוזבול עד סוף שביעית. ועיי"ן עוד בדרך אמונה (הל' שמיטה ויובל פ"ט ס"ד דרך אמונה סי' כ"ה ורבי"ל סי' ק"מ) דהחזו"א לא נהג כן, אולם אביו הקה"י כן נהג כן.

ד - תנן (שביעית פ"י מ"ד) זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העידים.

והוא דאילמי לאפקועי ממנו"א דר"ת כתב פרוזבול כי היה אומר דלא בעינן אלא בי"ד חשוב שבודר. וכתב הב"י (סי' ס"ז) דנ"ל שדעת הרמב"ם אין כן שכל בי"ד חשוב בדורו כותבין, ומי"ש כבית דינו של רב אמי ורב אסקי, היינו שחם גדולים בדורם כרב אמי ורב אסי בדורם, דכל בי"ד חשוב בדורו ראוי להפקיע ממון.

וכן פסק בשו"ע (ח"ו"מ סי' ס"ז) דפרוזבול אינו נכתב אלא בב"ד חשוב, דהיינו שלשה בקיאים בדין ובענין פרוזבול ויודעים ענין שמיטה והמחוסם רבים עליהם באותה העיר.

ה - אולם הרא"ש (גיטין פ"ד סי' י"ג) נקט דמדברי אמוראי בתראי דמסרו מילייהו להדדי (ו). חזינן דלית להו הא דשמואל דאמר לא כותבין אלא בב"ד סורא

